

06.02.2009

Arvoisa saamen kansa,

Vietämme saamen kansallispäivää vuonna 1917 pidetyn ensimmäisen pohjoismaisen saamelaiskokouksen mukaisesti. Kokous aloitti kiinteän rajat ylittävän poliittisen yhteistyön eri maiden saamelaisten välillä. Kokouksen suurimpana huolena oli saamelaisten elinmahdollisuuksien säilyminen, koska valtakunnanrajat vaikeuttivat saamelaisten perinteistä liikkumista ja porojen laiduntamista ja pääväestö otti käyttöönsä yhä enemmän saamelaisten maita. Vuonna 1917 ajankohtaiset asiat ovat vielä tänäkin päivänä yhtä ajankohtaisia ja näistä asioista keskustellaan yhä vieläkin Saamelaisessa Parlamentaarisisessa Neuvostossa, joka kokoaa vuoden 1917 Trondheimin kokouksen hengessä saamelaiset yhteen edistämään saamelaisten asemaa yhteispohjoismaisella tasolla.

Saamen kansallispäivä kertoo meidän saamelaisten yhteisestä historiasta ja kansastamme osana neljää eri kansallisvaltiota. Kansallispäivämme osoittaa, että olemme pystyneet säilyttämään kansamme yhtenäisyyden ja kulttuurin vaikka asumme hajallaan eri valtioiden ja eri lainsäädännön ohjaamina. Saamen kansallispäivää vietetään nykyisin jokaisessa saamelaisalueen kunnassa ja vaihtelevasti saamelaisalueen ulkopuolellakin. Kansallispäivä on vuoden tärkein päivä jolloin saamen kansa on pääosassa omana itsenään.

Meidän saamelaisten poliittinen ja kirjoitettu oma historiamme on yhä nuorta. Meidän historiaamme ovat kuvanneet valtakulttuurin tutkijat ja tutkimusmatkailijat. Meidän nykyisyyttämme rakentavat saamelaispoliitikot, opettajat, nuoret, saamelaistaiteilijat, saamelaiselinkeinojen harjoittajat ja kaikki me saamelaiset. Saamelaiset eivät ole historian aikana järjestäytyneet poliittiseksi valtioksi, vaan olemme eläneet oman yhteiskuntajärjestelmän mukaisesti ensin ilman valtakunnan rajoja ja myöhemmin osana eri kansallisvaltioita. Meidän saamelaisten historia kertoo kansamme rauhanomaisuudesta, sopeutumiskyvystä ja ennen kaikkea peräänantamattomuudesta. Lähihistoriassa meitä saamelaisia on yritetty sulauttaa suomalaisiksi, norjalaisiksi, ruotsalaisiksi ja venäläisiksi. Meidän kulttuurimme henkinen ja aineellinen perintö on yritetty kadottaa ja historiaamme on yritetty vääristää - vieläkin. Toistuvasti olemme saaneet kuulla katteettomia lupauksia valtioilta asemamme parantamiseksi. Mutta me saamelaiset olemme selvinneet näistä yrityksistä – ja selviämme vastakin. Meitä ei nujerra tällaiset pyrkimykset, meitä ei määritä valtakulttuurin tai valtioiden tekemiset tai tekemättä jättämiset, vaan määritämme itse paikkamme maailmassa.

Saamelaiskulttuurin ydin on meidän vahvuutemme selviytyä. Arktinen ilmanala on karaistanut mielemmä kestämään vaikeuksia ja tehnyt kulttuuristamme vahvan ja kestävä. Saamelaiskulttuurin tukijalka on kielessä, perinteissä, käsityössä, poronhoidossa, kalastuksessa, metsästyksessä ja keräilyssä. Toinen tukijalka on musiikki, taide ja kulttuurihistoriamme. Hyvä osoitus meidän saamelaisten muuntautumiskyvystä on Skabmagovat-festivaali, joka erinomaisella tavalla tuo esille saamelaiskulttuuria ja tarjoaa uusia kulttuurisia ilmaisukanavia.

Kulttuurit kehittyvät ja perinteet muuttuvat, niin on saamelaiskulttuurissakin. On kuitenkin tärkeää että keskeisiä kulttuuripiirteitä säilytetään ja kehitetään. Olin itse

06.02.2009

hyvin iloinen siitä, että saamelaisnuoret ovat asettuneet puolustamaan lapinpukua laajasti, Rovaniemen mielenosoitus oli tästä erinomainen esimerkki. Meidän saamelaisvanhempien täytyy olla ylpeitä siitä, että olemme saaneet siirrettyä nuorille omanarvontunnon omasta kulttuuristaan ja että he haluavat toimia oman kulttuurinsa perinteitä vaalien.

Saamelaisyhteiskunta on rakentunut aktiivisten kansalaisten ja järjestöjen aktiivisen työn kautta, josta on seurannut saamelaisvaltuuskunnan, saamelaiskäräjien ja saamelaisinstituutioiden kuten Saamelaisalueen koulutuskeskuksen perustaminen. Aivan viime päivinä koulutuskeskus on saanut myös kansallista tunnustusta, josta me voimme olla hyvin ylpeitä. Saamelainen yhteiskunta on päässyt pitkälle sitten saamelaisvaltuuskunnan perustamisen. Saamelaisen kulttuurikeskuksen perustaminen tänne Inariin on hieno saavutus ja auttaa varmasti kehittämään saamelaiselinkeinoja ja kulttuuritoimijoiden mahdollisuuksia. Kehitys ei saa kuitenkaan pysähtyä tähän, vaan uusia saamelaisinstituutioita tarvitaan ja myös muualle saamelaisten kotiseutualueita.

Puheen aiheeksi minulle oli annettu saamelainen vuonna 2009. Millainen on saamelainen vuonna 2009? Saamelaisen prototyyppeä emme voi löytää, mutta näen että saamelaiset ovat tulleet yhä yhteiskunnallisesti vahvemmaksi. Saamelaiset ovat alkaneet ajaa omia oikeuksiaan aktiivisesti eri yhdistysten kautta ja yksityishenkilöinä. Vähemmistövaltuutettu, saamelaiskäräjät ja oikeusviranomaiset ovat saaneet yhä enemmän yhteydenottoja saamelaisilta jotka ovat kokeneet omien oikeuksiensa tulleen rikotuksi. Saamelaisten tietämys omista oikeuksistaan on kasvanut, kuten myös omanarvontunne. Globalisoituvassa maailmassa omista perinteistään, oikeuksistaan ja kulttuuristaan täytyy pitää kiinni. Saamelaiset ovat aina olleet kansainvälisiä – olemme historian saatossa käyneet kauppaa eri kulttuurien edustajien kanssa hyvinkin kaukaisista kulttuureista. Enää yhteistyötä ei tehdä kaupan kautta, vaan sosiaalisissa ja poliittisissa merkeissä. Maailman alkuperäiskansat kokoontuvat vuosittain edistämään alkuperäiskansojen asioita globaalisti ja nuoremme tekevät yhteistyötä kansainvälisellä tasolla. Saamelaisten kansainvälisyys on muuttunut näin aikojen saatossa. Kansainvälisyys on lisännyt maailman alkuperäiskansojen yhteenkuuluvuutta ja koemme yhteenkuuluvuudentunnetta muiden alkuperäiskansojen kanssa ja halua auttaa niitä. Vaikka maailman alkuperäiskansat eroavat kulttuuriltaan, kieleltään ja ympäristöltään toisistaan meillä on yhteistä omien oikeuksien ajaminen ja oman kulttuurin siirtäminen tuleville sukupolville ympäröivän maailman luomista paineista huolimatta.

Olen itse porosaamelaisperheessä kasvanut, sittemmin tutkijan koulutuksen saanut. 1950-luku, aika ennen syntymääni on ollut murroksen aikaa, koska silloin siirryttiin kota-asumisesta taloasumiseen yhteiskunnallisesta pakosta. Myöhemmin puhuttiin poronhoidon motorisoitumisesta ja jopa moottorikelkkavallankumouksesta. Valtakulttuurin tutkijat ovat näistä seikoista todenneet kulttuurimme muuttuneen, jopa assimiloituneen. En toki kiellä sitä ettei kota-asumisesta luopuminen tai motorisoituminen olisi tuonut muutoksia saamelaiseen poronhoitokulttuuriin, mutta kulttuuriamme ei voi määrittää

06.02.2009

moottorikelkan käytön tai asumispaikkamme perusteella. Kulttuurimme ydin ei voi olla niin ohut kuin valtakulttuurin tutkijat antavat olettaa että esim. moottorikelkka olisi aiheuttanut vallankumouksen saamelaiskulttuurissa.

Suomalainen yhteiskunta on rakentunut jatkuvan kasvun ja kehityksen perusteelle kuin koko teollistunut maailma. Alkuperäiskansoja on vaikea sovittaa tähän yhtälöön – alkuperäiskansoja on pidetty usein reliikkeinä ja teknisesti kehittymättöminä. Yhteiskunta on edellyttänyt alkuperäiskansoilta kuten Suomen saamelaisilta sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntajärjestelmään. Uusien teknisten innovaatioiden käyttöönotto kuten moottorikelkan käyttöönotto on näyttänyt länsimaisesta näkökulmasta käsin mullistavalta – ja luonnollisesti muutoksenaiheuttaja on ollut moderni maailma heidän näkökulmastaan. Tämä osaltaan kuvaa näkemystä modernin maailman ylemmydestä. Tilanne ei ole kuitenkaan näin yksioikoinen. Saamelaiset eivät ole koskaan olleet staattinen kansa, vaan olemme ottaneet uusia innovaatioita osaksi kulttuuriamme. Kulttuurimme on kehittynyt ja olemme ottaneet elämää helpottavia innovaatioita käyttöömmekin – kuten suomalaiset, norjalaiset ja ruotsalaisetkin. Meidän kulttuuriamme ja sen muutosta eivät määritä talot, moottorikelkat tai suomalaiset vaikutukset vaan se, miten olemme säilyttäneet ja kehittäneet kulttuuriamme – kaikesta muutosyrityksistä huolimatta.

Suomen saamelaiskulttuuri on inarin-, koltan- ja pohjoissaamen kulttuurien luoma. Maantieteellinen sijainti on omalta osaltaan tuonut erilaisuuksia saamelaiskulttuurien paikalliskulttuureihin, joka näkyy eri elinkeinoina ja kielellisinä eroavaisuuksinaan. Kaikki kolme saamelaiskulttuuria ovat edustettuina Inarin kunnassa. Suomessa puhutut saamen kielet ovat uhanalaisia. Inarin- ja koltansaame ovat erityisen uhanalaisia. Onneksi viime vuosina elvytystoimia on pystytty aloittamaan. Erityisesti aktiivisten vanhempien ja järjestöjen toiminnan takia inarin- ja koltansaamea elvytetään kielipesätoiminnan kautta. Vaatii vanhemmilta paljon rohkeutta ja halua pelastaa oman kulttuurin kieli vaikka itse olisikin kielen jo menettänyt. Kulttuurin tasolla kielipesätoiminta on korvaamatonta. Yksilötasolla kielipesätoiminnalla on suuri merkitys kielellisen ja kulttuurisen tiedon siirtäjänä ja lapsen saamelaisidentiteetin vahvistajana.

Saamen kieli on ainutlaatuinen kieli, joka kuvaa historiaamme, elinkeinojamme, tapojamme, ympäristöämme ja kulttuuriamme. Kielemme pitää sisällään ainutlaatuista tietoutta jonka avulla olemme selvinneet yllättävistä tilanteista ja sopeutuneet ympäristöllisiin muutoksiin. Kieli kuvaa meitä itseämme samoin kuin kulttuuriamme. Kieli kehittyy kulttuurin mukana, uusia sanoja otetaan osaksi kieleen tai sanoja myös katoaa. Kieli on tärkeä osa identiteettiä ja auttaa määrittämään paikkaamme maailmassa. Äidinkieli on arvokkain perintö jonka voimme antaa lapsillemme. Tasavallan presidentti Tarja Halonen sanoi valtiopäivien avajaispuheessaan, että kieli on mielen koti. Tähän toteamukseen on helppo yhtyä.

Saamelaisten kansallispäivä ei ole vain meidän kansallispäivämme vaan myös suomalaisten. Kansallispäivä kertoo siitä, miten kansamme ovat eläneet rinnakkain

06.02.2009

ja miten saamelaiset ovat rikastuttaneet suomalaista kulttuuria. Suomalaisen koulujärjestelmän tulisi huomioida paremmin kansojemme rinnakkainelo koko maan tasolla ja ottaa saamelaisten kansallispäiväksi säännöllistä ohjelmaa oppilaitoksiin lisäämään tietoutta kansojemme historiasta ja saamelaisesta kulttuurista osana suomalaista yhteiskuntaa. Päivä kertoo myös Suomen valtion vastuusta saamelaisia kohtaan. Suomen valtion vastuulla on saamen kansan hyvinvointi, kulttuurin, kielen ja elinkeinojen säilyminen ja kehittyminen modernissa suomalaisessa yhteiskunnassa. Vastuu on suuri, koska on kyse koko alkuperäiskansakulttuuriin tulevaisuudesta. Saamen kansa odottaa Suomen valtiolta parempia toimia ja näyttöjä saamen kansan aseman parantamiseksi Suomessa.

Saamelaisista yli 60 prosenttia asuu saamelaisalueen ulkopuolella. Elämme nyt murrosaikoja saamelaiskulttuurin tulevaisuuden kannalta. Saamelaisten poismuutolla on useita vaikutuksia. Saamelaisia suojeleva lainsäädäntö koskee pääasiassa vain saamelaisten kotiseutualuetta, vaikka saamelaiset ovat alkuperäiskansaa asuinpaikasta riippumatta. Pysyvä poismuutto tarkoittaa että yhteys saamelaiseen ympäristöön jää ohueksi ja oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin ei toteudu. Saamelaisten kotiseutualueella poismuutto tarkoittaa heikentyviä saamenkielisiä palveluja. Suomessa asuu suuri osa saamelaislapsia joiden yhteys saamelaisten kotiseutualueeseen on vähäinen. Tilanne on vakava koko saamen kansan tulevaisuutta ajatellen. On selvää, että saamelaisten oikeuksia on parannettava koko maassa. Suomeen on jo syntynyt oma saamelaiskulttuurin alaryhmänsä, kaupunkisaamelaiset.

Tilanne ei voi kuitenkaan jatkua samanlaisena, vaan saamelaisten kotiseutualueesta on saatava houkutteleva paikka myös korkeakoulutetuille. Saamelaisten kotiseutualueen kuntien on ymmärrettävä että hyvät saamenkieliset palvelut ja saamelaismyönteinen ilmapiiri ovat keino houkutellessa takaisin alueelta poismuuttaneita ja estää saamelaisten poismuutto. Vastuu on paitsi valtiolla, kunnilla, saamelaiskäräjillä mutta myös saamelaisilla itsellään. Saamen kansa on ennenkin selvinnyt vastoinkäymisistä yhteistyössä ja vahvuudella, ja nyt tarvitsemme samanlaista päättäväisyyttä ja toimia jotta voimme turvata saamen kansan tulevaisuuden. Saamelaisten kotiseutualueella on paljon mahdollisuuksia saamelaisnuorille. Saamelaisalueelle yritetään luoda jatkuvasti uusia työpaikkoja saamen kielen ja saamelaiskulttuurin asiantuntijoille. Tulevina vuosina saamelaisalueen koulutustarjontakin tulee varmasti kasvamaan ja toivottavasti saamme houkutelua nuoria saamelaisia myös etelästä tänne kouluun.

Palatakseni puheen lopussa teemaan saamelainen vuonna 2009, käänän katseeni tulevaan. Vuoden 2009 saamelainen voi katsoa kohtuullisen luottavaisesti eteenpäin ja uskoa oman kielen ja kulttuurin säilyvän myös tulevaisuudessa. Vuoden 2009 saamelainen voi uskoa uuteen nuoreen saamelaissukupolveen ja sen haluun ja kykyihin edistää saamelaisten asioita - kenties he onnistuvat siinä paremmin kuin minun sukupolveni. Globalisoituvassa maailmassa ihmisten juuret ja tietoisuus omasta kielestä, kulttuurista, suvun historiasta ja tavoista on yhä tärkeämpää. Internet antaa uusille saamelaissukupolville keinon harjoittaa

06.02.2009

virtuaalisesti omaa kulttuuriaan asuinpaikasta riippumatta. Ehkä internet on yksi keino miten voimme turvata saamen kielen ja kulttuurin opetuksen. Vuoden 2009 saamelaisella on vahva usko siihen, että maailma ja saamelaisten asema muuttuu paremmaksi. Tämä ei ole vain optimistinen arvaus vaan realistinen visio. Olemme odottaneet omien oikeuksiemme täysmääräistä toteutumista vuosikymmeniä.

Katteettomista lupauksista huolimatta vuoden 2009 saamelainen uskoo että lopultakin saamelaiset saavat sellaiset oikeudet ja aseman kuin alkuperäiskansa ansaitsee. Meillä on myös usko siihen, että saamen kielen asema paranee ja saamelaisten kotiseutualueesta muodostuu vahva saamelaisten ja saamelaiskulttuurin keskus, jossa perinteiset saamelaiselinkeinot ja uudet saamelaiselinkeinot elävöittävät saamelaisaluetta ja tarjoavat riittävän elannon. Näillä sanoin avaan saamelaisten kansallispäiväseminaarin ja toivotan kaikille osallistujille hyvää kansallispäivää!